

Kulturní sektor v Polsku

dr Maja Krasucka

Instytut Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Opolski

Materiály byly zpracovány v rámci projektu: CZ.11.3.119/0.0/0.0/16_013/0001981 „Rozvoj kompetencí a zlepšení uplatnitelnosti vysokoškolských studentů na trhu práce v oblasti služeb veřejného sektoru“

Projekt je spolufinancován z prostředků EFRR v rámci programu INTERREG V-A Česká republika – Polsko prostřednictvím Fondu mikroprojektů 2014 - 2020 v Euroregionu Silesia

Kultura v Ústavě Polské republiky

Ústava Polské republiky (článek 6) ukládá orgánům povinnost vytvářet podmínky pro šíření a rovný přístup ke kulturním statkům, zatímco občané mají právo na uměleckou tvůrčí svobodu a právo na užívání kulturních statků (článek 73).

Proto je stát prostřednictvím ministra kultury a národního dědictví a zástupců místních samosprávních celků povinen vykonávat **patronát** nad kulturními aktivitami v Polsku, které spočívají v **podpoře a propagaci** tvořivosti, vzdělávání a kulturní osvěty, kulturních aktivit a iniciativ, dále pak péče o památky.

V důsledku **decentralizace veřejného mínění** byla velká část odpovědnosti za institucionální kulturní zdroje přenesena na místní samosprávy a stala se jejich vlastní činností.

Kulturní politika

Realizuje se za účelem zachování kulturní identity národa, zajištění rovného přístupu ke kultuře, podpoře tvořivosti a vysoce kvalitnímu zboží a službám, dále diverzifikace kulturní nabídky takovým způsobem, aby každá sociální skupina mohla najít vhodné podmínky pro svou aktivní účast.

Jde o oblast sociální politiky pokrývající aktivity skupiny lidí a organizací zapojených do vytváření, rozvoje, prezentace, šíření a uchování kulturního dědictví spolu s osvětou na toto téma.

Projevuje se záměrným a systematickým zasahováním státu a místních samospráv do oblasti kultury a jejích průmyslových odvětví, což odpovídá modelu charakteristickému pro evropské země, kdy se odpovědnost státu za rozvoj kultury a zachování národního dědictví střetává s tržní realitou, decentralizací a digitální revolucí.

Úrovně kulturní politiky

1. mezinárodní (UNESCO)
2. centrální (Ministerstvo kultury, národního dědictví a sportu)
3. regionální (vojvodské/krajské samosprávy)
4. místní (okresní a obecní samosprávy)

Kultura a národní dědictví - funkce a úkoly státu

Funkce 9. Kultura a národní dědictví

1. Ochrana a popularizace národního dědictví a identity v tuzemsku i zahraničí
 - Cíl - Vytváření zájmu o kulturní dědictví
 - Cíl - Ochrana a zlepšení stavu uchování národního dědictví
2. Umělecká činnost šířící a propagující kulturu a mezikulturní dialog
 - Cíl - Obohacování programové nabídky kulturních institucí
 - Cíl - Vytváření zájmu o kulturu a zvyšování účasti veřejnosti v kulturním životě

Úkoly územních samosprávných celků v oblasti kultury

- **Samosprávní vojvodství (kraj),** jako součást :
 - strategie rozvoje vojvodství:
 - péče o národní identitu a o rozvoj a formování národního, občanského a kulturního povědomí obyvatel, jakož i péče a rozvoj místní identity;
 - zachování hodnoty kulturního prostředí s přihlédnutím k potřebám budoucích generací
 - politiky rozvoje vojvodství:
 - podpora rozvoje kultury a péče o kulturní dědictví a jeho racionální využívání
 - úkolů vojvodského charakteru definovaných zákony:
 - plní úkoly v oblasti kultury a památkové ochrany a péče
- **Okres,** v rámci veřejných úkolů nadkomunálního charakteru určených stanovami:
 - úkoly v oblasti kultury a ochrany a péče o památky
- **Obec,** v rámci svých vlastních úkolů:
 - kulturní záležitosti, včetně obecních knihoven a jiných kulturních institucí, jakož i památková ochrana a péče

Kulturní sektor - definice

Soubor subjektů vykonávajících kulturní činnost, pro které je ona primárním účelem fungování - které vytvářejí kulturní spotřební zboží a služby; zahrnuje také umělce a kulturní manažery, neformální kulturní iniciativy.

Institute kultury

Sektor I. - veřejné instituce (státní, samosprávní) Jednotky zahrnuté do sektoru veřejných financí	Sektor II. - komerční soukromé společnosti „kulturní průmysl“
kulturní dědictví, scénické umění, výtvarné umění, šíření kultury	kinematografie, vydavatelství, koncertní průmysl, eventový průmysl, reklama, videohry atd.
Sektor III. - neziskové organizace (sdružení, nadace, svazy a tvůrčí sdružení)	
fungují v rámci soukromé iniciativy a sledují veřejné cíle	

Základní veřejné organizační formy kulturní činnosti

- divadla, opery, operety, filharmonie, orchestry
- filmové instituce, kina
- muzea, umělecké galerie
- knihovny
- kulturní domy, umělecká centra

Na kulturní scéně fungují také soukromé jednotky, které se touto oblastí života zabývají. Na trhu se čím dál tím častěji objevují soukromá divadla založená známými osobnostmi, umělecké galerie se soukromými sbírkami atd.

Subjekty kulturní činnosti podle typu a formy vlastnictví

veřejné	subjekty	soukromé	struktura (dle druhu)
3 949	kulturní centra, kulturní střediska, kulturní domy, klubovny a společenské místnosti	306	27,02%
739	muzea	220	6,09%
120	filmové instituce	37	1,00%
314	kina	209	3,32%
195	galerie a umělecké salony	132	2,08%
163	divadla a hudební instituce	25	1,19%
5 480	celkem	929	
7 881	knihovny	1 460 neveřejné	59,31%
15 750			

Základní zdroje výdajů na kulturu

- Základní klasifikací zdrojů výdajů na kulturu v evropských zemích je rozdělení na veřejné a soukromé zdroje. V Polsku zahrnují veřejné výdaje zejména výdaje státního rozpočtu, výdaje územních samosprávných celků a výdaje z fondů Evropské unie.
- Na druhé straně soukromé výdaje zahrnují výdaje neziskových organizací, domácností a podniků ve formě darů, sponzorství, filantropie nebo propagace a reklamy.
- Finanční prostředky na kulturu jsou rovněž věnovány od soukromých společností a organizací, které podporu kulturních aktivit mají určenou v rámci svých statutárních cílů.
- Dále se praktikuje alokace finančních prostředků ze státní loterie na účely související s rozvojem kultury a ochranou národního dědictví.

Veřejné financování kultury

Financování kultury státem a samosprávou je nástrojem kulturní politiky státu. Stát a jednotky místní samosprávy **jsou povinny poskytnout** tvořeným kulturním institucím prostředky nezbytné pro zahájení a provádění kulturní činnosti a pro údržbu zařízení, ve kterých je tato činnost vykonávána.

Výsledkem je, že hlavním zdrojem financování kultury v Polsku jsou **veřejné prostředky**. Veřejné výdaje na kulturu a ochranu národního dědictví činí **0,5% HDP**. Jejich hlavní částí jsou **běžné výdaje spojené s fungováním kulturních institucí**.

Většinu veřejných kulturních institucí tvoří instituce organizovány místní samosprávou. To znamená převahu samosprávných výdajů na kulturu ve výdajích tohoto druhu v rámci celého státu.

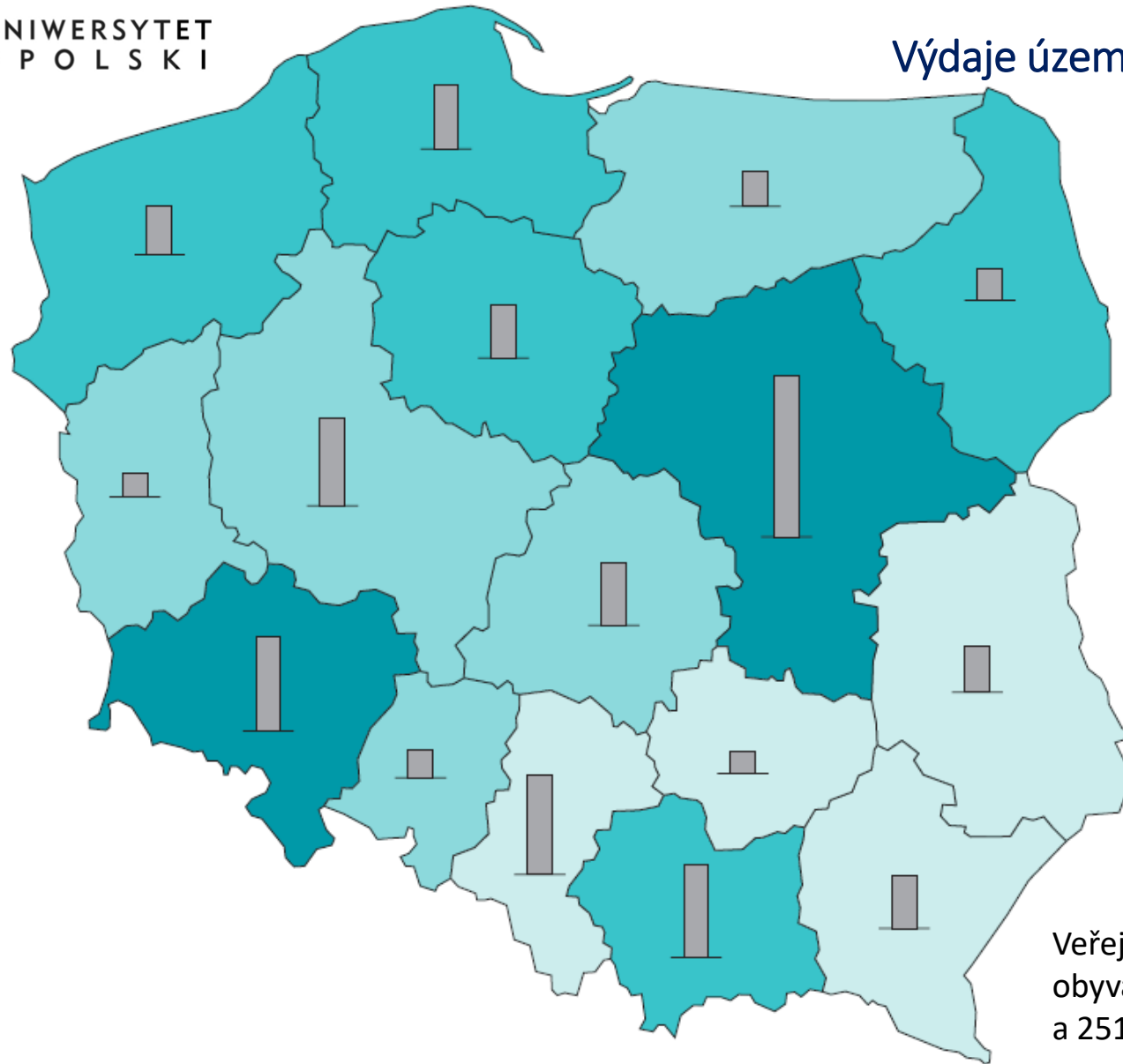
Největší podíl na veřejných výdajích místní samosprávy mají obce - 47,23%, následně města s právy okresu - 32,29%, samosprávná vojvodství 18,79% a okresy - 1,96%.

Veřejné výdaje na kulturu a ochranu národního dědictví podle zdroje financování

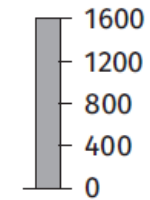
specifikace	celkem		z toho běžné	
	v tisících zlatých	v %	v tisících zlatých	v %
celkem	11 918 111	100,00	9 213 838	100,00
státní rozpočet	2 380 165	19,97	2 003 253	21,74
rozpočty místních samospráv - celkem, včetně:	9 537 946	80,03	7 210 585	78,26
obce	4 504 387	47,23	3 167 252	43,93
města s právy okresů	3 079 900	32,29	2 399 103	33,27
okresy	161 608	1,96	126 591	1,76
samosprávná vojvodství (kraje)	1 792 052	18,79	1 517 639	21,05

Naznačuje velmi **vysokou (80%) úroveň decentralizace** výdajů na kulturu v Polsku.

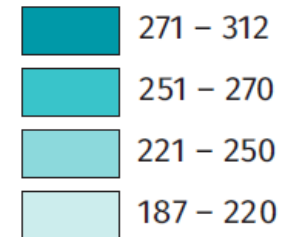
Výdaje územních samosprávných celků na kulturu a ochranu národního dědictví dle vojvodství

výdaje v milionech PLN

výdaje na obyvatele v PLN

Veřejné výdaje na kulturu a ochranu národního dědictví na obyvatele v roce 2019 činily 317,36 PLN (66,25 ze státního rozpočtu a 251,11 z rozpočtů územních samosprávných celků).

Veřejné výdaje na kulturu a ochranu národního dědictví podle vybraných kapitol rozpočtové klasifikace

specifikace	výdaje státního rozpočtu		výdaje rozpočtů samospráv	
	v tisících zlatých	v %	v tisících zlatých	v %
Výdaje na kulturu a ochranu národního dědictví, včetně:	2 542 976	100,00	9 639 409	100,0
Kinematografie	21 802	0,86	3 589	0,04
Polský filmový institut	54 809	2,16	–	–
Rozhlasové a televizní činnosti	34 963	1,37	–	–
Muzea	828 309	32,57	1 122 095	11,64
Ochrana a péče o památky	205 884	8,10	567 292	5,89
Další činnosti na ochranu památek	153 801	6,05	2 252	0,02
Galerie a kanceláře uměleckých výstav	16 305	0,64	72 587	0,75
Kulturní a umělecká centra	261 878	10,30	322 136	3,34
Knihovny	120 312	4,73	1 654 066	17,16
Archívy	215 686	8,48	1 779	0,02
Kulturní domy a střediska, společenské místnosti a klubovny	2 594	0,10	3 068 356	31,83
Divadla	217 023	8,53	917 392	9,52
Filharmonie, orchestry, sbory a kapely	96 345	3,79	315 151	3,27

Priority veřejných výdajů na kulturu a ochranu národního dědictví

stát	samospráva
1. investice a provoz muzeí	1. kulturní domy a střediska, klubovny, společenské místnosti
2. ochrana památek	2. knihovny
3. kulturní a umělecká centra	3. muzea
4. divadla	4. divadla
5. archívy	5. ochrana památek
6. knihovny	6. kulturní a umělecká centra
7. filharmonie, orchestry, sbory a kapely	7. filharmonie, orchestry, sbory a kapely
8. rozhlasová a televizní činnost	

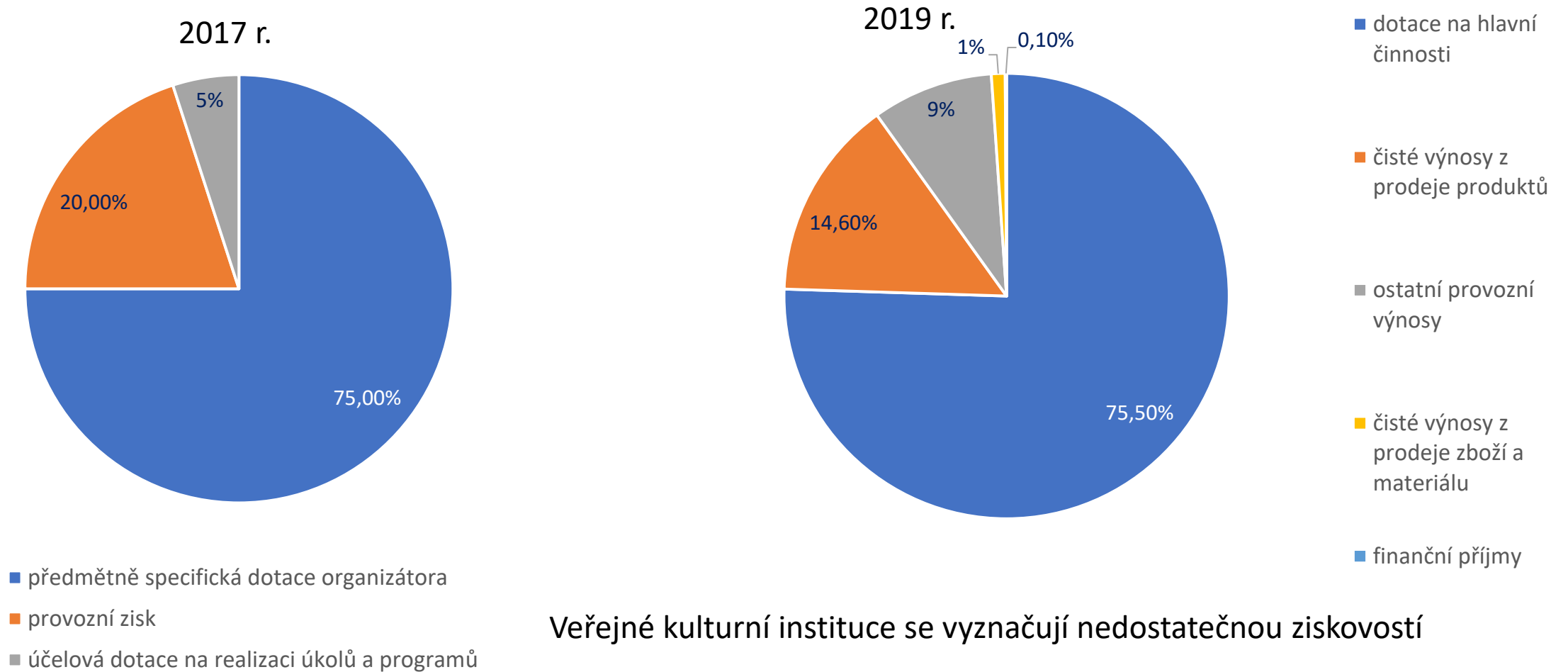
Dominantní formy financování kultury veřejnými subjekty

- předmětné dotace pro kulturní instituce - určené na běžné výdaje
- účelové dotace na pokrytí běžných výdajů nefinancovaných z předmětných dotací, kapitálové výdaje, investiční náklady, na organizaci označených projektů – přidělované formou soutěže

Mohou být **uděleny veřejným i neveřejným subjektům** způsobem uvedeným v několika klíčových zákonech :

- o organizaci a provádění kulturních činností
- o ochraně a péči o památky
- o veřejně prospěšných činnostech a dobrovolnictví
- o veřejných financích
- materiální pomoc
- udělování patronátů, pořádání soutěží s finančním příspěvkem samosprávy
- zadávání úkolů podle zákona o veřejných zakázkách
- občanské rozpočty, fondy starostů, fondy čtvrtí

Struktura příjmů veřejných kulturních institucí

Veřejné kulturní instituce se vyznačují nedostatečnou ziskovostí

Působení neziskových organizací v kulturním sektoru

Spolu s rozvojem neziskového sektoru se stále více nadací a sdružení stává partnery místních samospráv při poskytování veřejných služeb v oblasti kultury.

Podle statistických údajů (za rok 2018) uvedlo 12,6% (třetí místo) sdružení a podobných sociálních organizací a nadací jako hlavní oblast své činnosti kulturu a umění (12,6%).

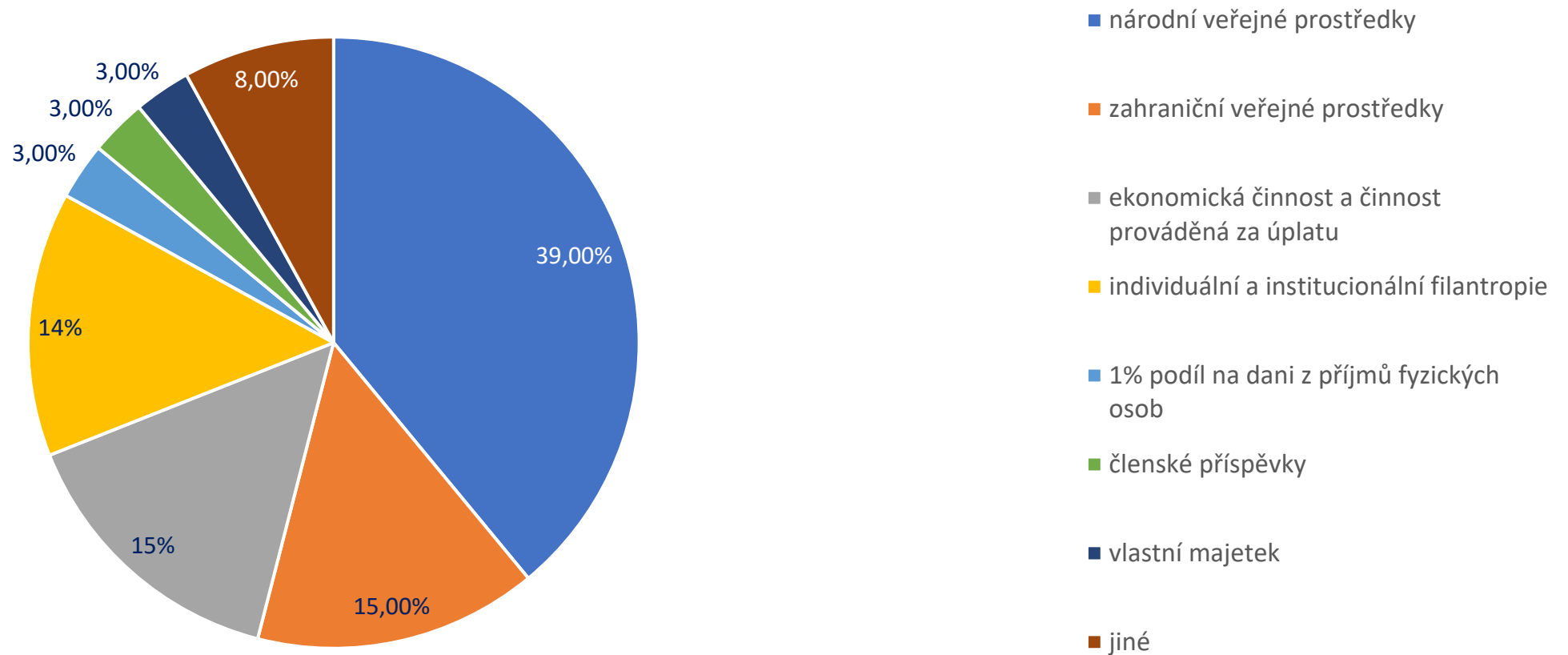
V rámci kultury a umění je hlavní oblastí scénická, divadelní, hudební činnost a kinematografie, dále pak ochrana památek a míst národní paměti, udržování národních, regionálních a kulturních tradic.

Kulturní a umělecké akce (zaměřené na minimálně 100 příjemců) přilákaly největší skupinu příjemců - u poloviny organizací působících v oblasti kultury a umění průměrný počet účastníků všech akcí pořádaných v průběhu roku činil 500 osob.

Neziskové organizace působící v oblasti kultury a umění (údaje z roku 2018)

specifikace	počet subjektů	v %	v %
Neziskové organizace celkem	101 000	100%	
činnosti v oblasti kultury a umění, včetně:	10 600	10,50%	100%
ochrana památek a míst národní památky, udržování národních, regionálních a kulturních tradic	3 100	3,07%	29,25%
scénická činnost; divadlo, hudba, kinematografie	3 200	3,17%	30,19%
hromadné sdělovací prostředky, televizní nebo rozhlasová produkce, vydávání časopisů nebo knih	1 200	1,19%	11,32%
výtvarné umění, sochařství, fotografie, architektura, design	1 100	1,09%	10,38%

Struktura příjmů nevládních organizací (celkem)

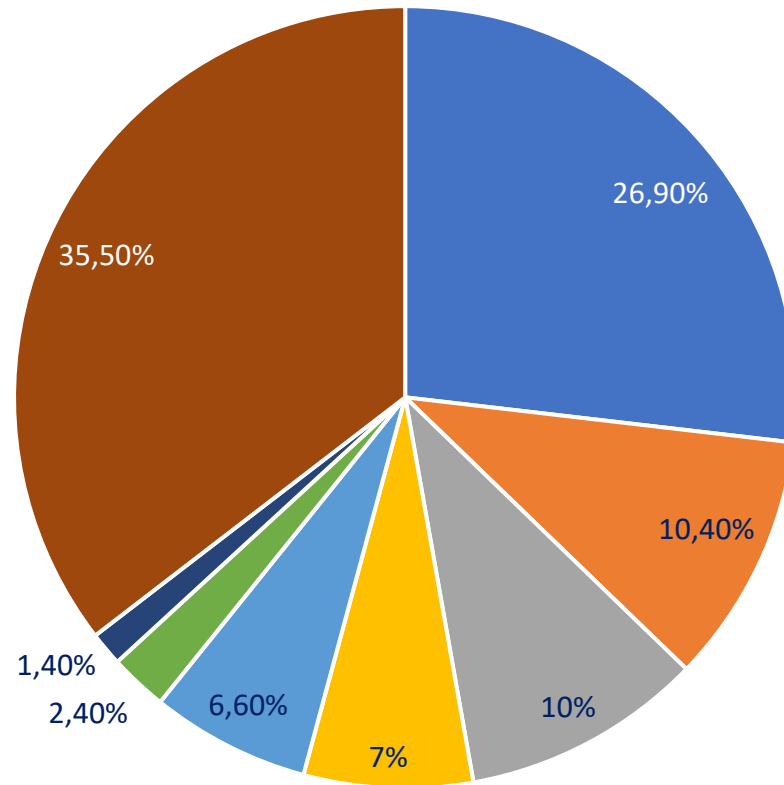

Výdaje na kulturu v domácnostech

průměrné roční výdaje na 1 osobu v domácnosti

- Průměrné roční výdaje na nákup kulturních statků a služeb v roce 2019 činily 364,68 PLN (město - 433,44 PLN, venkov - 258,00 PLN).
- Podíl výdajů na kulturu na celkových výdajích domácností činil **2,4%** a pohyboval se od 1,8% (domácnosti zemědělců) do 2,9% (domácnosti osob samostatně výdělečně činných).
- Jedná se o **jeden z nižších ukazatelů v Evropě** - ve vyspělých zemích mají tyto výdaje dokonce dvojnásobný podíl (podle Eurostatu je nejvyšší podíl u Švédů - 5%, ve Velké Británii - 4,6%, Německu - 4,1%).
- Nejvyšší výdaje souvisely s používáním médií, zejména elektronických. Poplatky za používání přijímacího zařízení (předplatné rádia a televize) a za digitální a kabelovou televizi činily 98,16 PLN a představovaly více než čtvrtinu ročních výdajů domácností na kulturu.

Struktura výdajů domácností na kulturní statky a služby

- poplatky za předplatné
- nákup vybavení pro příjem, záznam a reprodukci zvuku a obrazu
- vstupné do divadel, hudebních institucí a kin
- noviny a časopisy
- knihy a jiné publikace
- nákup vybavení a služeb - fotofilmy
- nákup zvukových a obrazových nosičů
- ostatní

System financování kulturních institucí - komentář

- Prezentovaná data potvrzují jeho, typické pro sektor kulturních subjektů, silné finanční vztahy s orgány veřejné správy, zejména na úrovni místní správy. Veřejné výdaje na kulturu se staly dominantním zdrojem financování a financování ze soukromých zdrojů je považováno za doplňkové.
- Stávající systém nedostatečně identifikuje a podporuje potenciál soukromého sektoru a nevládních organizací. Implementované formy podpory kultury v rámci tohoto modelu vedly k zesílení její strukturální nemoci, tj. grantózy, díky níž je fungování kulturního sektoru závislé na krátkodobých dotacích a grantech, což má za následek nedostatečnou stabilitu a možnost dlouhodobého plánování v kultuře.
- Úzký rozsah diverzifikace zdrojů financování zvyšuje riziko ztráty schopnosti jednání v případě potenciálního snížení nebo odebrání veřejné podpory.

Zdroje

- Główny Urząd Statystyczny (2020). Wyniki finansowe instytucji kultury w 2019 r.
- Główny Urząd Statystyczny (2020). Kultura w 2019 r.
- Główny Urząd Statystyczny (2018). Usługi publiczne w obszarze kultury finansowane przez jednostki samorządu terytorialnego w Polsce
- Główny Urząd Statystyczny (2020). Sektor non-profit w 2018 r.
- Ilczuk, D. i in., (2020). System finansowania instytucji kultury w Polsce. Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji
- Ilczuk, D. (2015). Ekonomia kultury. Wydawnictwo Naukowe PWN
- Kultura i rozwój (2013). , red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Putschla. Narodowe Centrum Kultury
- Najwyższa Izba Kontroli (2018). Informacje o wynikach kontroli działalności samorządowych instytucji kultury w latach 2015-2017
- Stowarzyszenie Klon/Jawor (2018). Kondycja organizacji pozarządowych
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 nr 78 poz. 483
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, Dz. U. z 2020 poz. 194
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. z 2020 r. poz. 1057
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. z 2019 r. poz. 869
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. z 2020 r. poz. 713
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz. U. z 2020 r. poz. 920
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Dz. U. z 2020 r. poz. 1668
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. z 2020 poz. 282

UNIwersytet
Opolski

Děkuji za pozornost 😊

mkrasucka@uni.opole.pl

Instytut Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Opolski

www.uni.opole.pl

